

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN DE CORDUWENERSTRAAT IN NIJMEGEN-OOST

Marijne Magnée-Nentjes
Carmen Harmsen

© 2011 Gemeente Nijmegen, Bureau Archeologie en Monumenten

Archeologisch onderzoek in de Corduenerstraat in Nijmegen-Oost

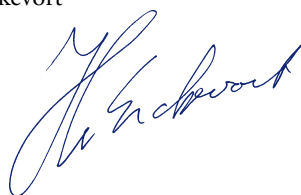
A.M. Magnée-Nentjes & C. Harmsen

Vormgeving: R.M.H.C. Mols

Tekstredactie: H. van Enkevort

In opdracht van: gemeente Nijmegen

Autorisatie: H. van Enkevort

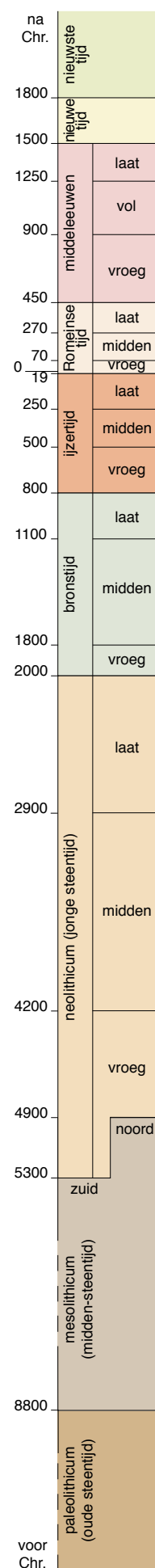

Niets van deze uitgave mag worden veeelvoudigd in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j°, het besluit van 29 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen).

Voor het overnemen van gedeelte(n) van deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

De Gemeente Nijmegen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

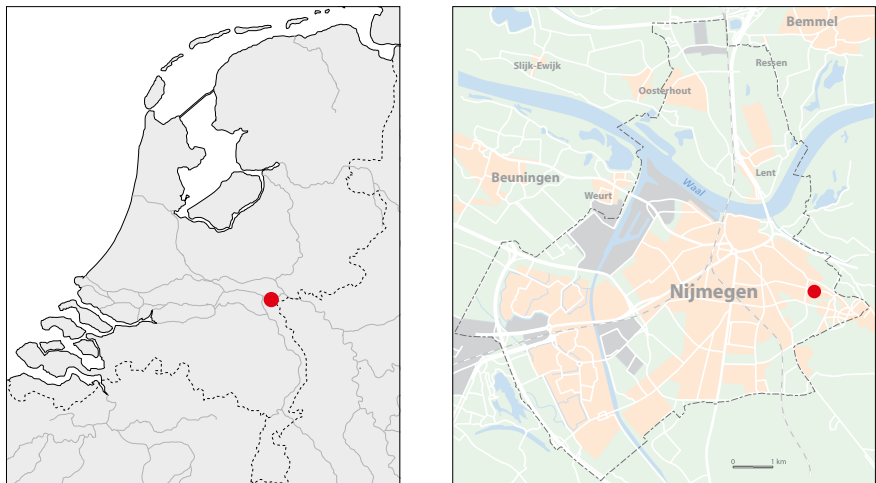
No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without the written permission from the publisher.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IN DE CORDUWENERSTRAAT IN NIJMEGEN-OOST

1 INLEIDING

In het najaar van 2009 zijn door Bureau Archeologie en Monumenten van de Gemeente Nijmegen (BAMN) archeologische waarnemingen uitgevoerd in de Corduwnerstraat in Nijmegen-Oost. Aanleiding voor de waarnemingen waren rioleringswerkzaamheden in het zuidelijke deel van de straat waarbij het oude riool vervangen zouden worden door een nieuw riool. Het plangebied maakt deel uit van een terrein van zeer hoge archeologische waarde.¹ Bij eerdere waarnemingen in de directe omgeving van het plangebied is al vastgesteld dat de oorspronkelijke bodemopbouw in de straat tijdens de aanleg van de oude riolering verstoord is.² Om die redenen is besloten het veldwerk te beperken tot waarnemingen om waar noodzakelijk nog eventueel resterende archeologische resten in de straat te documenteren.

Figuur 1. De locatie van het onderzoeksgebied binnen Nederland en Nijmegen.

RM

1.1 Administratieve gegevens

Provincie:	Gelderland
Gemeente:	Nijmegen
Plaats:	Nijmegen
Toponiem:	Corduwnerstraat, Hengstdal
Kadastrale gegevens:	Nijmegen, sectie K, 00573, 00856 en 00497
Kaartblad:	40C
Coördinaten:	189.529/427.293; 189.495/427069
Projectverantwoordelijke:	H. van Enckevort
Bevoegd gezag:	gemeente Nijmegen, contactpersoon M. Smit
Opdrachtgever:	gemeente Nijmegen, contactpersoon E. Schilling
Soort onderzoek:	archeologische waarneming
Onderzoeksmeldingsnummer:	37221
Projectcode:	Co2

¹ Terrein Z-09, *Archeologische Beleidskaart gemeente Nijmegen* (conceptversie 2, december 2009), 119–123.

² Door BAMN waargenomen in 2003, niet gepubliceerd.

Figuur 2. Overzicht van de onderzoekslocatie.

JG

ABAK:	terrein Z-09, Nijmegen-Oost, terrein van zeer hoge archeologische waarde (waarde 3)
Complex:	XXX
Periode(n):	midden-bronstijd (MBR), Romeinse tijd (ROM), nieuwe tijd (NT)
Geomorfologische context:	spoelzandwaaier (sandr)
Hoogte maaiveld:	49,75 tot 48,55 m +NAP
Maximale diepte onderzoek:	3,20 m -mv
Uitvoering van het veldwerk:	25 september – 4 november 2009
Personele bezetting veldwerk:	Majanka Brons, Roel Hoek (senior-veldtechnicus), Remco Jalink, Bas Kokke, Sandor Veldman
Coördinatie veldwerk:	Kees Brok (senior-veldtechnicus)
Beheer en plaats vondsten en documentatie:	Bureau Archeologie en Monumenten gemeente Nijmegen

Figuur 3. De Corduenerstraat bij aanvang van de rioolwerkzaamheden.

RH

1.2 Historische achtergrond en vooronderzoek

Het plangebied bevindt zich in een gebied dat vooral voor de Romeinse periode van belang is.³ Het gaat daarbij vooral om militaire activiteiten. Op en rond de Hunerberg zijn sporen aangetroffen van een legioenskamp uit de periode 19–12 voor Chr. en een legerplaats uit de periode 70–104 na Chr. Om de laatste lag de *canabae legionis*, waarvan op verschillende plaatsen op de Hunerberg en langs de Berg en Dalseweg sporen zijn aangetroffen.⁴ Het gaat voornamelijk om resten van bewoning en ambachtelijke activiteiten, maar ook zijn de funderingen van enkele openbare gebouwen gevonden, zoals het *forum* in het Rooie Dorp en het amfitheater in de Schildersbuurt. Het is nog niet helemaal duidelijk tot waar de *canabae legionis* zich uitstrekte, maar het gebied tussen Postweg en Hengstdal maakte hier vermoedelijk ook deel van uit. Hoger, op het Kops Plateau, zijn resten aangetroffen van een legerplaats die van 12 voor tot 70 na Chr. dateert. Het einde van de militaire activiteiten op het Kops Plateau wordt gemarkeerd door de Bataafse opstand in 69/70 na Chr. Rond deze legerplaats zijn resten van drie kleinere hulpstroepenkampementen aangetroffen, die vermoedelijk tussen 10 en 20 na Chr. gedateerd mogen worden. Meer van dergelijke kampementen zijn in de omgeving van de stedelijke nederzetting *Oppidum Batavorum* in het centrum van Nijmegen aangetroffen.

Op verschillende plaatsen zijn rond de legerplaatsen en de *canabae legionis* overblijfselen van grafvelden aangetroffen, waar de militairen en de bewoners van het kampdorp (gescheiden van elkaar) zijn begraven. De begraafplaatsen liggen langs de verschillende uitvalswegen. Er lijkt geen sprake te zijn van een groot aaneengesloten grafveld maar van meerdere clusters van graven. De begrenzingen van deze clusters zijn nog onduidelijk. Gezien het feit dat de archeologische kennis van delen van Nijmegen-Oost nogal fragmentarisch is of geheel ontbreekt, is het goed mogelijk dat nog nieuwe clusters van graven aangetroffen zullen worden.

1.3 Geomorfologie

De onderzoekslocatie is gelegen in het overgangsgebied van de westelijke restanten van de stuwwal tussen Nijmegen en Kleve en de bijbehorende spoelzandwaaier. De stuwwal is gevormd in het Saalien, de voorlaatste ijstijd (240.000–130.000 jaar geleden). Door de druk van het landijs zijn onderliggende rivierafzettingen van de voorlopers van de Maas en de Rijn omhoog gedrukt. De stuwwal bestaat uit grof en fijn zand afgewisseld met grindbanden en kleipakketten. In warmere perioden stroomde er smeltwater naar beneden waardoor de stuwwal aan de randen geërodeerd is. Het erosiemateriaal is als een puinwaaier aan de voet van de stuwwal afgezet. Deze afzettingen worden sandr of spoelzandwaaier genoemd.

³ *Archeologische Beleidskaart gemeente Nijmegen* (conceptversie 2, december 2009), 119.

⁴ Zie ook Heirbaut & Van Enckevort 2009.

Figuur 4. De bodemopbouw in het midden van de Corduenerstraat (1), naar het noorden richting het Hengstdal (2) en in het zuidelijk deel, op de kruising met de Postweg (3). RH

2 RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK

Medewerk(st)ers van BAMN hebben de vervanging van het riool over een lengte van ongeveer 200 m begeleid (fig. 2–3). Delen van de oostelijke wand van de 2,5 m brede en maximaal 3,2 m diepe sleuf zijn op foto vastgelegd. Het diepere deel van de rioolsleuf reikte tot in de natuurlijke ondergrond. De aanleg van de rioolsleuf is met een metaaldetector begeleid. Tijdens de werkzaamheden zijn geen sporen waargenomen. Wel is een beeld verkregen van de bodemopbouw.

De top van de bodem direct onder het verwijderde wegdek bestaat uit opgebracht geel zand, een egalisatielaag met een dikte van ca. 40 cm. Daaronder ligt in grote delen van de straat een donkere humeuze zandlaag die overloopt in een bruine zandige laag (fig. 4.1). Deze laag, gemiddeld ca. 40 cm dik, is vermoedelijk het restant van een (post)middeleeuws akkerpakket. De enige vondsten die in het gehele onderzoek zijn aangetroffen komen uit de top van dit pakket. Het betreft twee aardewerkfragmenten en een glasscherf. In de laag zijn verder op meerdere plekken zeer kleine fragmenten baksteen waargenomen. Naar het noorden toe, in de richting van het Hengstdal, neemt het akkerpakket in dikte af tot ca. 15 cm (fig. 4.2). Onder het akkerpakket ligt een dunne B-horizont, een lichtbruine inspoelingslaag. Daaronder bevindt zich de C-horizont, de natuurlijke ondergrond. Deze bestaat uit spoelzandwaaierafzettingen. De top van de natuurlijke ondergrond bevindt zich op ca. 0,9 m –mv.

Aan de zuidzijde van de straat, ter hoogte van de aansluiting met de Postweg, is een geheel andere situatie waargenomen. Daar is geen natuurlijk bodemopbouw meer aangetroffen en bevinden de spoelzandwaaierafzettingen zich direct onder de egalisatielaag die hier bestaat uit een recent zandig puinpakket (fig. 4.3). De oorspronkelijke bodemopbouw is hier geheel vergraven.

Het weinige vondstmateriaal dat in het (post)middeleeuwse akkerpakket is aangetroffen loopt qua datering flink uiteen. De vroegste datering heeft een fragment handgevormd aardewerk dat met grof kwartsgruis en plantaardig materiaal gemagerd is. Op basis van

het baksel – dat in vergelijking met materiaal uit de midden-bronstijd niet erg grof verschaald is – wordt het in het midden-neolithicum gedateerd, meer in het bijzonder behorend tot de Steingroep.⁵ Uit de Romeinse tijd is een oxiderend gebakken randfragment van een kom van het type Holwerda NW 66 gevonden.⁶ De scherf dateert uit de late 1^e en of het begin van de 2^e eeuw. Ten slotte is een randfragment van een drinkglas gevonden dat uit de 16^e eeuw dateert en mogelijk afkomstig is uit Antwerpen. Het fragment bestaat uit een ziel met ribben en is van kleurloos glas dat in een mal geblazen is. Een rand van blauw glas is er daarna aangehecht.⁷ Ondanks het intensieve gebruik van de metaaldetector zijn geen belangwekkende metaalvondsten aangetroffen.

3 CONCLUSIE

Het archeologisch onderzoek aan de Corduenerstraat heeft weinig resultaten opgeleverd. Sporen zijn niet waargenomen en slechts enkele vondsten zijn aangetroffen, alle bovenin de restanten van een waarschijnlijk (post)middeleeuws akkerpakket. Dat de onderzijde van dit pakket in het noordelijke deel van de straat met de daaronder gelegen B-horizont nog grotendeels intact is geeft aan dat in de directe omgeving nog archeologische resten uit vooral de Romeinse tijd en in mindere mate de prehistorie verwacht mogen worden. Omdat de bodem in delen van de straat nog intact is wordt geadviseerd om bij toekomstige ingrepen in de bodem in de straat en directe omgeving archeologisch onderzoek plaats te laten vinden.

LITERATUUR

Heirbaut, E.N.A. & H. van Enkevort, 2009: *De verdedigingswerken van de Romeinse legerplaatsen op de Heunerberg, Archeologisch onderzoek in Nijmegen-Oost*, Nijmegen (Archeologische Berichten Nijmegen – Rapport 11).

Holwerda, J.H., 1944: *Het in de pottenbakkerij van de Holdeurn gefabriceerde aardewerk uit de Nijmeegse grafvelden*, Leiden (Beschrijvingen van de verzameling van het museum G.M. Kam te Nijmegen III).

Illustratieverantwoording

Jean François Gentenaar	JG
Roel Hoek	RH
Rob Mols	RM

⁵ Determinatie Peter van den Broeke.

⁶ Holwerda 1944, plaat V.66

⁷ Determinatie Roel Hoek.

Uitgave

G E M E E N T E

Nijmegen

Directie Grondgebied
Afdeling Stadsontwikkeling
Bureau Archeologie en Monumenten
Postbus 9105
6500 HG NIJMEGEN